

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 1 juni 1943 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till Häradsrätterna: Reseersättningar till nämndemän m. m., dels ock en väckt motion.

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under andra huvudtiteln (punkten nr 22) föreslagit riksdagen att till Häradsrätterna: Reseersättningar till nämndemän m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 275,000 kronor.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 268, vilken tilldelats första lagutskottet, ha herrar *Staxäng* och *Hallén* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära, att förslag om »ersättning till nämndemän» snarast och om möjligt under innevarande år förelägges riksdagen.

Enligt överenskommelse mellan statsutskottet och första lagutskottet ha förenämnda framställning i propositionen nr 1 och ifrågavarande motion hänskjutits till behandling i sammansatt stats- och första lagutskott.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det i propositionen framlagda förslaget, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna andragit till stöd för sitt yrkande, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionen.

Enligt kungörelsen den 21 maj 1931 angående reseersättning till nämndemän äger nämndeman vid resa för tjänstgöring vid allmänt tingsammansträde, lagtima ting eller särskilt sammanträde för tings avslutande åtnjuta resekostnadsersättning av statsmedel enligt allmänna resereglementet. Samma rätt till ersättning tillkommer nämndeman vid resa för tjänstgöring vid rannsaking med häktad person å urtima ting eller extra rättegångsdag under lagtima ting; i visst fall äger nämndeman vid sådan tjänstgöring även rätt till dagtraktamente. För inställelse vid sammanträde, som avses i lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingsammansträden för handläggning av vissa mål och ärenden, äger nämndeman enligt lagen rätt till resekostnadsersättning.

Såsom en kvarleva från äldre tid och numera utan nämnvärd betydelse utgå av allmänna medel till nämndemän jämväl så kallade tingsgästningspenningar. Denna ersättning utgår årligen med vissa belopp för i regel varje härad eller tingslag och uppgår för närvarande till 18,211 kronor 67 öre, motsvarande ett medeltal för domsaga och år av omkring 160 kronor (se

statsliggaren för budgetåret 1942/1943 s. 130—133). De till varje härad eller tingslag utgående beloppen torde i allmänhet fördelas lika efter huvudtalet bland de under året tjänstgörande nämndemännen.

I det övervägande antalet tingslag erhålla vidare nämndemännen genom de tingshusbyggnadsskyldigas försorg kostnadsfritt nattkvarter å tingsstället. Att skyldighet i förevarande hänseende föreligger för de tingshusbyggnadsskyldiga har fastslagits av Kungl. Maj:t i utslag den 29 april 1862. Även förekommer att de tingshusbyggnadsskyldiga i stället för att tillhandahålla nattlogi lämna kontant ersättning till nämndemännen.

På flera håll uppbära nämndemännen jämväl arvode eller expensbidrag av kommunala medel. Det bör emellertid anmärkas, att vid prövning av frågan om rätt för kommun att bevilja nämndemän ersättning Kungl. Maj:t i utslag den 30 april 1912 funnit sådan rätt icke föreligga (Reg.R:ns årsb. 1912 s. 112. Jfr Reg.R:ns årsb. 1920 s. 109).

Jämlikt kungörelsen den 30 december 1863 angående nämndemäns rätt till ersättning för extra förrättningar äger nämndeman för biträde vid vissa syner, besiktningar och andra förrättningar erhålla såväl resekostnadsersättning som dagtraktamente enligt allmänna resereglementet.

Frågan om nämndemäns rätt till ersättning för inställelse vid de allmänna tingsammansträdena har sedan flera decennier tillbaka stått på dagordningen. Spörsmålet bragtes genom väckta motioner åren 1898, 1901 och 1902 under riksdagens prövning men ledde icke då till någon åtgärd. Sedan nämndemännen genom lagen den 7 maj 1918 beretts reseersättning för inställelse vid de så kallade tremanstingen gjordes vid upprepade tillfällen framställningar i syfte att bereda nämndemännen såväl resekostnads- som traktamentsersättning vid de allmänna tingsammansträdena. En utförlig redogörelse för denna frågas tidigare behandling lämnades av departementschefen i propositionen nr 49 till 1931 års riksdag, till vilken redogörelse utskottet hänvisar. I denna proposition, vilken låg till grund för den samma år utfärdade kungörelsen angående reseersättning till nämndemän, uttalade departementschefen bland annat följande:

Om således ganska stor enstämighet kan sägas råda därom, att åtminstone någon ersättning bör tillerkännas nämndemännen för deras kostnader i anledning av uppdraget, skifta meningarna något mera, då det gäller frågan, i vilken utsträckning och ordning ersättning bör utgå. Från flera håll har gjorts gällande, att ersättningen bör innefatta såväl resekostnads- som traktamentsersättning. Det övervägande flertalet har ansett försiktigheten bjuda att tillsvidare stanna vid allenast resekostnadsersättning. För egen del vill jag avsluta mig till den av riksdagen år 1928 godkända uppfattningen, att för närvarande endast resekostnadsersättning bör ifrågakomma.

I de likalydande motionerna I: 47 och II: 126 vid 1937 års riksdag hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för riksdagen av förslag angående ersättning till nämndemän, och i motionen II: 308 vid samma års riksdag hemställdes, att riksdagen i skrivelse till

Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående rätt för nämndemän att av stat eller kommun åtnjuta ersättning i form av arvode eller dagtraktamente. Motionerna hänvisades till behandling av statsutskottet, som i utlåtande nr 2 (s. 12) uttalade, att utskottet funnit skäl tala för att traktamentsersättning bereddes nämndemännen i samtliga de fall, då reseersättning utgår. Riksdagen beslöt, på hemställan av utskottet, att i skrivelse (nr 2, punkten 16:o) till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande traktamentsersättning till nämndemän för tjänstgöring vid tingsammansträden.

I statsverkspropositionen till 1938 års riksdag anmälde chefen för justitiedepartementet, att den begärda utredningen igångsatts. I syfte att erhålla material för beräkning av kostnaderna för statsverket, därest nämndemännen bereddes traktamentsersättning, hade från domhavandena införskaffats uppgifter angående antalet tjänstgöringsdagar och resedagar för nämndemännen år 1936. Enligt en med ledning av dessa uppgifter verkställd preliminär beräkning skulle kostnaderna för traktamentsersättning komma att uppgå till i runt tal åtminstone 350,000 kronor. Sedermera anförde departementschefen i statsverkspropositionen till 1939 års riksdag, att viss utredning i frågan verkställdes men att han icke vore beredd att då framlägga något förslag. I statsverkspropositionen till 1940 års riksdag yttrade departementschefen, att någon utsträckt rätt till ersättning åt nämndemännen för kostnader i anledning av tingsresor icke för det dåvarande syntes böra ifrågakomma. Något uttalande i frågan har icke gjorts i statsverkspropositionerna till 1941, 1942 och 1943 års riksdagar.

Några bestämmelser om rätt för nämndeman till ersättning för med nämndemansuppdragets fullgörande förenade kostnader upptogs icke i det av processlagberedningen utarbetade förslaget till rättegångsbalk eller i den på grundval därav framlagda propositionen nr 5 till 1942 års riksdag. Processlagberedningen framhöll i motiven till rättegångsbalken (statens off. utredn. 1938: 44, s. 81) att i anledning av förslaget en viss omarbetning borde ske av nu gällande bestämmelser i detta avseende; som allmän regel borde stadgas att rätt till ersättning av statsmedel tillkommer nämndeman för tjänstgöring i häradsrätt, om ej för särskilt fall sådan ersättning skall gäldas av enskild part. Ersättning till nämndeman i stad med rådhusrätt förutsattes skola utgå efter samma grunder som i häradsrätt och bestridas av stadens medel.

I motionen II: 244 vid 1942 års riksdag yrkades, att riksdagen i samband med behandlingen av propositionen nr 5 måtte besluta, att dagtraktamenten skulle utgå för nämndemansuppdrag. Motionären framhöll bland annat, att genom att dylik ersättning icke utgår måste vid val av nämndemän tillses att endast sådana personer väljas, som äga ekonomiska förutsättningar för att mottaga uppdraget. Därigenom hade möjligheten att fritt välja nämndemän bland de mest betrodda medborgarna väsentligt inskränkts. För att råda bot på detta uppenbara missförhållande hade åtskilliga kommuner — ehuru laglig rätt därtill saknas — likväl anslagit medel för ersättning till sina nämndemän.

Motionen behandlades av första särskilda utskottet, som i sitt utlåtande (nr 2, s. 99) erinrade om 1937 års riksdagskrivelse i ämnet och vidare anförde:

I likhet med vad riksdagen i ovanberörda skrivelse framhållit och med vad som anförts i nu ifrågavarande motion anser utskottet starka skäl tala för att traktamentsersättning beredes nämndemännen. Utskottet anser det viktigt för nämndens ställning i rättsskipningen, att nämndemansuppdraget icke övergår till en arvodesbefattning utan allttjämt bibehåller karaktären av ett heders- och förtroendeuppdrag, men det kan icke anses tillfredsställande att enskilda personer nödgas för fullgörande av detta förtroendeuppdrag vidkännas kostnader och att valet i realiteten begränsas till dem som äga ekonomiska förutsättningar för att mottaga uppdraget. Emellertid kan utskottet i frågans nuvarande läge icke tillstyrka, att riksdagen, på sätt yrkas i motionen, nu beslutar att dagtraktamente skall utgå för nämndemansuppdrag. Denna fråga synes icke böra regleras i rättegångsbalken utan liksom nu i särskild författning. Utskottet vill dock uttala önskvärdheten av att den utredning, som enligt vad ovan antytts påbörjats inom justitiedepartementet, fullföljes och att förslag i ämnet snarast möjligt framlägges för riksdagen. Ifrågavarande spörsmål sammanhänger icke omedelbart med rättegångsreformen utan torde böra lösas oberoende av denna.

Utskottet hemställde på grund av vad sålunda anförts att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Denna hemställan bifölls av riksdagen.

I nu förevarande motion erinras om här ovan återgivna uttalanden av första särskilda utskottet vid 1942 års riksdag och framhålls att olägenheterna av att nämndemännen sakna rätt till traktamentsersättning stegrats starkt under nu rådande dyrtid. Motionärerna anföra därefter vidare:

Nämndemän kunna få deltaga i tingssammanträden ett par dagar i sträck och få av egna medel betala uppehållskostnader och därjämte gå miste om sina dagsinkomster i hemorten. Det har också inträffat under fjolåret, att nämndemän därför av ekonomiska skäl av sagt sig nämndemannskapet. De av utskottet påtalade olägenheterna skärpas därför snabbt under denna tid. Med det utredningsarbete, som redan föreligger, borde det vara möjligt att få denna fråga avgjord vid årets riksdag.

Utskottet.

Av redogörelsen framgår att frågan om beredande av ersättning till nämndemännen för de med nämndemansuppdragets utförande förenade kostnaderna sedan länge stått på dagordningen. Sedan nämndemännen genom lagen den 7 maj 1918 och förordningen den 21 maj 1931 beretts resekostnadsersättning enligt allmänna resereglementet har frågan avsett att bereda nämndemännen jämväl traktamentsersättning. 1937 års riksdag anhöll i skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning och förslag rörande sådan ersättning och 1942 års riksdag ansåg starka skäl tala för att traktamentsersättning bereddades nämndemännen.

Enligt utskottets mening kan denna fråga icke längre undanskjutas. De skäl som i skilda sammanhang anförts till stöd för att nämndemännen beredas jämväl traktamentsersättning äga sådan styrka, att statsfinansiella

synpunkter icke få lägga hinder i vägen för en snar lösning. I sitt utlåtande nr 2 vid innevarande riksdag har utskottet tillstyrkt en genomgripande lönerereglering beträffande bl. a. häradshövdingarna och personalen vid häradsrätterna. Även med hänsyn härtill synas nämndemännen nu böra beredas skälig gottgörelse för sin ofta betungande verksamhet i rättsskipningens tjänst. Då emellertid denna ersättningsfråga icke torde kunna bli föremål för slutligt avgörande utan ytterligare utredning, vill utskottet tillstyrka, att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om sådan utredning samt om framläggande för nästa års riksdag av förslag i ämnet.

Under återopande härav och då Kungl. Maj:ts förslag i fråga om medelsbehovet för nästa budgetår icke givit utskottet anledning till erinran, hemställer utskottet,

att riksdagen måtte

a) till *Häradsrätterna: Reseersättningar till nämndemän m. m.* för budgetåret 1943/1944 anvisa ett förslagsanslag av 275,000 kronor;

b) i anledning av förevarande motion, II: 268, hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning och för nästa års riksdag framlägga förslag om traktamentsersättning till nämndemän för tjänstgöring vid tingssammanträden.

Stockholm den 1 juni 1943.

På sammansatta stats- och första lagutskottets vägnar:

ERNST ERIKSSON.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från statsutskottet

första kammaren: herrar *Bernhard Nilsson, Gustaf Iwar Anderson* och *Aqvist*;

andra kammaren: herrar *Eriksson* i Stockholm och *Hansson* i Rubbestad samt fru *Alvén*;

från första lagutskottet

första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde* och *Siljeström*;

andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund och *Ryberg*.
